

Min valanalys

Politik är som fotboll –
man vinner inga segrar
bara genom att spela bra
på egen planhalva.

Christer Hallerby

Förord

Först en innehållsdeklaration, detta är en analys med fokus på Folkpartiet och ingenting annat.

Varför skriver man en valanalys?

Jag brukar göra det. Det har blivit en vana. Den ligger där och trycker på. Skriver jag inte av mig så spärrar den allt annat skrivande och tänkande.

Ett annat skäl är att jag blev irriterad över Folkpartiets valanalysgrupp. Det var för mycket klang och jubel och för lite kritisk analys, efter ett valresultat som var det tredje sämsta någonsin. Gruppen ägnar också väldigt mycket utrymme åt varför vi gick tillbaka några tiondelar i det här valet jämfört med 2006. En mer relevant fråga är varför vi inte är flera procent större.

Det här är inte en fullständig analys. Jag har inte sett någon anledning att ägna utrymme åt väljarströmmar och andra frågor som finns väl omhändertagna i valanalysgruppens rapport och i andra sammanhang. Det handlar mer om reflektioner i frågor som jag tycker inte blivit tillräckligt eller felaktigt belysta. I några fall kanske jag fortsätter en debatt som jag drev i olika sammanhang före valet, nu med facit i hand. Jag ber om ursäkt för att det i några fall kan låta som "vad var det jag sa".

Upplägget är att först följer mina reflektioner. Sedan behandlar jag ett antal strategiska frågeställningar som jag tycker det är viktigt att Folkpartiet hanterar under mandatperioden fram till nästa val. De är:

1. Alliansens struktur och organisation.
2. Alliansens politiska sammanhållning.
3. Sverigedemokraterna.
4. Retoriken – varumärket.
5. Breddning av profilen.

Lidingö och Skillinge i december 2010

Christer Hallerby

Inledning

Folkpartiet gjorde en huvudsakligen bra valrörelse men nådde ett av sina historiskt sett sämsta valresultat. Utifrån den politiska grund som lagts, den strategi som valts och som valrörelsen utvecklade sig, så var det knappast möjligt för folkpartiet att nå ett valresultat högre än runt åtta procent. Att man inte riktigt nådde ända fram berodde troligen på några tiondelar stödöstning och på att socialdemokraterna vann några tiondelar genom Mona Sahlins starka valspurt.

Fokus borde ligga på procent - inte tiondelar

Folkpartiets valanalysgrupp ägnar rätt så stort utrymme åt frågan om stödöstning. Jag skulle vilja säga oproportionerligt stort i förhållande till vad stödöstningen i realiteten betydde för valresultatet. Moderaterna förlorade åtminstone ett par procent till Kd och C i stödöst, men för folkpartiet var det en marginell företeelse. Valanalysgruppen skriver i sin inledande sammanfattning att Folkpartiets förluster till Centerpartiet och Kristdemokraterna inträffade plötsligt och i valrörelsens absoluta slutskede och att det fanns tydliga tecken på stödöstning. Gruppen bygger sina slutsatser bl.a. på SIFO:s flödesanalyser. Det är dock mycket som tyder på att SIFO i sin mätning en vecka före valet klart överskattade Fp och underskattade C. En del av det flöde gruppen registrerar är alltså sannolikt en korrigering i förhållande till verkligheten. I löptexten är man mera nyanserad än i slutsatserna och skriver att man inte vågar uttala någon säker åsikt om att Fp skulle ha klarat plussiffror i riksdagsvalet om inte stödöstningen hade förekommit. Slutsatsen av analysen och det långa resonemanget är alltså att det de inte kan ligga till grund för några slutsatser alls. Det är kanske vad man borde lyft fram i sin inledande sammanfattning också.

Jag tror i och för sig att stödösterna motsvarade ungefär det som fattades för att nå 2006 års valresultat. Men jag tycker det är märkligt att gruppen ägnat så mycket utrymme för att försöka analysera några tiondelar hit eller dit, när folkpartiet gör ett av sina sämsta val någonsin – endast bottenappen 1982 och 1998 har varit sämre. Ett faktum som överhuvudtaget inte nämns i rapporten. Gruppen borde fokuserat mycket mer på hela procent än på tiondelar. Varför är vi inte betydligt större än vad vi är?

Gruppen kommer fram till att sjukförsäkringsfrågan blev avgörande för att alliansen inte fick egen majoritet. Här håller jag med. Ser vi på utvecklingen under valrörelsens absolut sista dagar, så är det mer sannolikt att Fp förlorade något mandat på s starka valspurt där sjukförsäkringsfrågan kom i centrum, än på stödöst till C och Kd.

En annan sak som tar stor plats som förklaringsfaktor i analysen är moderaternas framgång. Man påpekar mycket riktigt att M och Fp historiskt varit som kommunicerande kär, när det ena partiet gått framåt så har det andra gått bakåt. Gruppen säger till och med att det är uppseendeväckande att Fp håller ställningarna när M når rekordnivåer. Det är dock inget som säger att gamla mönster måste upprepas. Särskilt inte när det sammanlagda resultatet för M och Fp är det bästa sedan enkammarriksdagen infördes 1970. Det är ingen naturlag att det inte skulle kunna gå framåt för båda partierna samtidigt, vilket det för övrigt gjorde 1976. Det borde inte heller varit omöjligt för Fp att ta fler väljare bland de som valde M det här valet.

Valanalysgruppen lyfter också fram ett antal faktorer som varit bra, eller i gruppens ögon till och med väldigt bra. Det gäller konsekvensen, styrkan och profilen i skolfrågan samt

att partiet upplevs som tydligare och mindre vacklande än förut. Visst - jag har ingen annan uppfattning. Detta är utmärkt och förtjänar lyftas fram. Jag kan dock konstatera att allt det här inte ledde till att valet 2010 blev en framgång. Vi gick tillbaka i förhållande till 2006 och vi gjorde ett av våra sämsta val överhuvudtaget. Mot den bakgrunden är det för mycket "klang och jubel" i gruppens analys och för lite kritisk granskning. Den kritik som trots allt finns är underförstådd och inbäddad i avsnittet rekommendationer för framtiden. Varför dessa filtofflor? Upplever man det som att det inte är tillräckligt högt i tak för mer av klarspråk och öppen debatt?

Folkpartiet har inte sedan förra valrörelsen nått över åtta procent i mer än någon enstaka, tillfällig opinionsmätning. Varje gång man "knackat på" den nivån så har man fallit tillbaka igen. Det tyder på att detta är en sorts maxgräns, så länge det inte händer något särskilt som skakar om i väljaropinionen. I en valrörelse brukar det öppna sig möjligheter som just skakar om. Men den här gången hade Folkpartiet vare sig lagt den politiska grunden eller valt en strategi som gjorde detta sannolikt.

Politik är som fotboll – man kan göra ett anständigt resultat, men man vinner inga segrar endast genom att spela bra på egen planhalva. Det är en taktik som ibland är nödvändig för en fotbollsmanager att välja, givet motståndarlagets kapacitet och de resurser som finns till förfogande. Det var också vad partiledningen valde att göra och efteråt kan vi säga att det var en väl genomförd match. De taktiska dispositionerna var väl avvägda, vare sig särskilt riskabla eller särskilt spännande. Några tiondelar sämre än sist och några enstaka förlorade mandat. Bra med tanke på främst moderaternas fantastiska laguppställning och historiskt strålande resultat – eller?

Precis som inför en spännande fotbollsmatch grundläggs förmågan inte timmarna före kampen, utan tidigare genom rätt värvningar och ett fungerande spelsystem. Folkpartiet valde en konsolideringsstrategi och den lyckades man väl med. Det gör att partiledaren och övriga partiledningen kan få godkänt. Med den strategin genomfördes de taktiska dispositionerna på slagfältet alldeles förträffligt. Konsolidering i valrörelsen var förmodligen också den strategi som hade störst möjlighet att nå framgång. Kanske var det den enda utvägen. Men jag menar att mycket kunde gjorts annorlunda tidigare under mandatperioden för att bädda för en bättre och annorlunda upplagd valrörelse.

Enfrågeparti

Partiledningen valde att satsa hårt på skolpolitiken. Ett område där partiledaren har ministeransvar och högt förtroende efter att under flera år framgångsrikt drivit en agenda för förändring och förbättring. Det var en linje som säkert kändes trygg och under kontroll. Men detta gör att folkpartiet i hög grad betraktas som ett enfrågeparti. Det är inte konstigt att utbildningsministern debatterar och driver skolpolitik. Det ska han göra men på den arenan finns han automatiskt. Ansträngningarna borde varit större för att komma fram i fler frågor.

Innan jag mer går in på nackdelarna så vill jag först understryka att strategin genomfördes väl och konsekvent. Det fanns tendenser till breddning med skolfrågorna som utgångspunkt; lärlingsutbildningen kopplades på ett utmärkt sätt till ungdomsarbetslösheten; betygsfrågan kopplades till Sveriges framtida konkurrenskraft. Partiledaren kan och bottenar i skolfrågorna, han dominerar den skolpolitiska arenan fullständigt, sätter agendan vilket får som konsekvens att de andra måste anpassa sig. Det var extra lyckosamt att Miljöpartiet och Maria Wetterstrand ett tag tycktes ta på sig rollen

som utmanare. Det gjordes egentligen inga misstag alls och Jan Björklund kom fram i TV – debatter och på andra arenor.

Folkpartiets skolpolitik och Jan Björklund som utbildningsminister har ett förtroende utöver (kanske långt utöver) de som röstar på partiet. Det finns många som tycker att folkpartiet har bästa skolpolitiken utan att för den skull rösta på partiet.

Jag anser det dock fel tänkt, att få de som tycker att folkpartiet har bästa skolpolitiken men inte röstar på partiet, att övertygas med ännu mer skolpolitik. Det måste ju vara andra frågor som avgör att man inte röstar fp. Jag anser det också fel tänkt att övertyga de som inte redan anser att fp har bästa skolpolitiken med att vid det här laget hårdatsa på skolfrågorna. Folkpartiets profil och tydlighet i frågorna är väl känd. Visst, en och annan kanske man kan nå fram till, men att substantiella väljargrupper skulle få en ny aha – upplevelse om fp:s skolpolitik under valrörelsen var nog en fåfäng förhoppning. Dessutom var det under valrörelsen väldigt tydligt att vilket man än valde av allianspartierna, så fick man Jan Björklunds skolpolitik på köpet. Man behöver alltså inte rösta på Fp för att få betyg, och ordning och reda i skolan etc. Medvetna alliansväljare kunde alltså vikta annorlunda. Det saknades däremot andra tydliga frågor där väljarna genom att prioritera Fp också kunde prioritera en viss politik.

Även valanalysgruppen lyfter fram problemet med den ensidiga satsningen på skolfrågorna. Man skriver att partiledningen borde ha gjort mer för att peka ut vilken som skulle varit partiets näst mest viktiga frågan. Det verkar underförstått i gruppens rapport att denna näst mest viktiga fråga borde varit integrationsfrågan, men helt tydligt sägs det inte. Jag återkommer till integrationsfrågan längre fram men vill understryka att det handlar om mer än "en fråga till" om man vill aspirera på att bli mer än ett "ensifferprocentparti". Ett större parti måste vara aktivt och tydligt också på huvudarenan i svensk politik, ekonomisk utveckling och arbetsmarknad. Det är här de stora slagen avgörs.

Grunden fanns 2006 till en bredare profilering

För att få bredare grupper att identifiera sig med och rösta på ett parti krävs ett mer holistiskt synsätt än en skarp profil i en eller två enstaka sakfrågor. Jag menar att en sådan ansats och en sådan möjlighet fanns efter att uppörelsen om den nya koalitionsregeringen ingåtts 2006.

Jag tycker i och för sig att de matematiska principer som då låg till grund för fördelningen av regeringsposterna var orimlig. Moderaterna kunde lägga under sig alla väsentliga departement för svensk ekonomisk utveckling och även de departement som styr alla väsentliga samhällsfunktioner både utrikes och inrikes. I en koalitionsregering i majoritet (som gällde efter 2006) så är alla partierna lika viktiga för att driva igenom regeringspolitiken i riksdagen. De är mycket ovanligt både internationellt och i tidigare svenska regeringar att det största partiet, förutom statsministerposten, också tillsätter justitie- (som i Sverige i hög grad också är inrikesminister), finans- och utrikesministerposterna.

Men med detta sagt tycker jag inte att utfallet blev vare sig dåligt eller helt orimligt för fp:

- Man fick ansvaret för sakdepartement med de viktiga profilfrågorna skola och integration. På bägge områdena har också omfattande reformarbeten genomförts, men det var endast skolområdet man valde att lyfta fram i valet.
- Man fick ansvaret för högskola och forskning. Även på forskningsområdet drevs ett framgångsrikt reform- och utvecklingsarbete med en omfattande forskningspolitisk proposition och inte minst genom att man lyckades få den spektakulära forskningsanläggningen ESS till Lund och Sverige. Forskningsministern kan med rätta kalla sig för framtidsminister, men den möjliga positioneringen satsades det definitivt inte på i valrörelsen.
- Lars Leijonborg fick ansvaret för globaliseringsrådet. Här fanns verkligen den position som gav möjligheter att ta sig in på de stora och viktiga debatt- och beslutsarenorna. Globalisering, ekonomisk utveckling, förnyelse av arbetsmarknaden, internationell konkurrenskraft – jag egentligen alla de viktiga framtidsfrågorna fanns på agendan.

Om Fp och partiledaren hade lyckats med att göra globaliseringsrådet till en viktigare och mer inflytelserik plattform, så hade vi sluppit enfrågeproblematiken i valrörelsen. Men de intentioner som fanns bakom globaliseringsrådet lyckades man aldrig fullfölja. Till en del berodde det på att moderaterna insåg faran och inte alls var intresserade av konkurrens och andra politiska perspektiv på de arenor man hade ansvar för i regeringen. Engagemanget från det hållet var ljumt. När arbetet väl var slutfört gjorde man också allt för att både begränsa och förhala remitteringen av rådets slutrapport. Man hade inget intresse av en uppföljande bredare debatt om rådets och sekretariatets slutsatser, utan ville "döda" rådet och dess rapporter så snabbt som möjligt.

Folkpartiets ministrar gav sig alldeles för lätt i den här striden, och möjligen räckte inte heller tiden till för Lars Leijonborg för att han skulle lyckas fullfölja en oerhört diger agenda. Men man borde kanske lagt ner fler och andra resurser på denna nyckelfunktion. Nu blev globaliseringsrådet en stor flopp och detta är en av de stora förklaringarna till att Folkpartiet inte kunde gå in i valrörelsen med en bredare agenda.

Integration i bakgrunden

Valanalysgruppen skriver att "invandring och integration fick relativt litet utrymme som egen fråga, och Fp:s möjligheter att nå ut med en bredare politik på detta område var därmed begränsade". Detta är en sanning med modifikation. Fp skulle i hög grad kunnat bidra till att frågan fått ett större utrymme. Det egentligen enda skälet till att detta inte skedde var Sverigedemokraterna. Det fanns mycket att lyfta fram i det som utträttats under mandatperioden, men det går egentligen inte att bedriva en realistisk integrationspolitisk debatt i Sverige, utan ett kritiskt perspektiv på hur integrationspolitiken fungerat hittills. I Sverige har vi haft en integration till arbetslöshet och bidragsförsörjning, inte till arbete och egenförsörjning. Att ändra på detta måste vara utgångspunkten för en liberal integrationspolitik och var också grunden för de beslut som togs under mandatperioden om att ändra hela mottagningsystemet.

Men folkpartiet och ledande företrädare som Jan Björklund och Nyamko Sabuni har svårt att yttra sig i integrationspolitiken utan att både motståndare och även allierade inom Alliansen genast försöker "kleta ner" partiet med Sverigedemokraterna. Lennart Nordfors har i Liberal Debatt 5/2010 träffande beskrivit detta som en varumärkesskada. Detta kanske inte är helt begripligt för de som inte är insatta i varumärkesstrategier och

varumärkesbyggande, men det innebär att det finns en bild av att man inte kan ta folkpartister på orden, utan det finns en dold agenda – varumärket är laddat med och signalerar något annat än det man säger. Den här dolda agendan kan ha lite olika innehåll beroende på vem betraktaren är men det kan handla om; att partiet är på väg åt fel håll, man utvecklas i främlingsfientlig riktning; att man är ute efter att värva röster genom att fiska i grumliga främlingsfientliga vatten.

På Nordfors lista över vad man kan göra åt detta står överst att Fp måste vara den främsta kritikern av Sverigedemokraterna. Men då krävs det att man tar debatten med Sverigedemokraterna. Före valet var den allmänna visdomen i hela det etablerade politiska Sverige, att en sådan debatt skulle undvikas eftersom den bara gynnade Jimmy Åkesson och Sverigedemokraterna. Resultatet blev att i stort sett alla undvek att tala integrationspolitik. Integrationsministern blev i stort sett en "lame duck" i valrörelsen med mycket begränsat handlingsutrymme. Men Fp kunde och borde valt en annan linje.

Jag drev internt i god tid före valet att Fp borde skapa sig armbågsutrymme i integrationspolitiken genom att ta debatten med Sverigedemokraterna. För det är verkligen så att Fp är Sverigedemokraternas verkliga motpol i svensk politik och det gäller inte bara synen på invandringen utan det gäller över hela det politiska fältet; dynamisk utvecklingsoptimism ställs mot statisk folkhemsnostalgi; öppen internationalism mot inskränkt nationalism; EU mot nationalstat; öppna gränser mot stängda gränser; jämställdhet mot traditionell kvinnosyn; fördomsfrihet mot inskränkt moralism; kulturell mångfald mot navelskådande svenskhet; incitament för och introduktion till arbete i integrationspolitiken mot att detta betraktas som diskriminering av "svenskar"; vi behöver invandring för ekonomisk tillväxt och internationell konkurrenskraft mot att vi ska och kan klara oss själva.

Men övertygelsen att Sd inte skulle komma in i riksdagen var så stark att det inte gick att bryta igenom den första argumentvallen, vi skulle inte hjälpa Sd in genom att lyfta fram dem i rampljuset. Från hösten 2009 var jag helt övertygad om att Sd skulle komma in om vi inte gjorde något. Jag försökte säga att nu handlade det inte längre om risken att lyfta Sd över spärren. Den nivån hade man redan nått. Nu gällde det att göra vad man kunde för att pressa Sd tillbaka under spärren. Om en ignoreringsstrategi möjligen kunde motiveras så länge partiet låg under spärren, så var det dags för en betydligt aktivare strategi nu.

Vare sig det var övertygelse, önsketänkande eller förnekelse så underskattades Sd konsekvent av de allra flesta. När jag drog mina argument på en lunch strax för sommaren några få månader före valet, så svarade en av moderaternas mest centrala statssekreterare, att det här blir ett jämnt val, fokus kommer att ligga på blockpolitiken och det kommer att innebära att Sd hamnar i skuggan och inte kommer in. Moderaterna vaknade inte upp förrän i valrörelsens absoluta slutskede då man skickade Reinfeldt, Borg och Bild till Skåne för att kampanja mot Sd. Ungefär samtidigt, denna sista vecka, slog jag vad om en flaska whisky med en av de mest ledande folkpartisterna om Sd skulle komma in eller inte. Förnekelsen och oviljan att se verkligheten fanns in i det sista.

Jag är övertygad om att Fp hade vunnit på att driva integrationsfrågorna mycket tydligare i valrörelsen, men det hade för trovärdighetens skull krävts att vi då också hårt markerat mot Sd. Det är klart att detta skulle varit en strategi med vissa risker, t ex en win/win – situation där debatten hade stärkt inte bara Fp utan också Sd. Jag har full förståelse för att man försöker undvika detta så länge Sd ligger under 4 procent. Insikten och övertygelsen om att Sd var på väg in i riksdagen saknades dock. Därmed saknades också

förutsättningarna som krävts för att man skulle vågat mera. Både vågat vara tydligare i integrationspolitiken och vågat vara tydligare mot Sd.

Sammanfattande slutsatser

Sammanfattningsvis är min uppfattning att valrörelsen i stort sett genomfördes väl utifrån de förutsättningar som fanns när valrörelsen startade. Partiledaren spelade bra på egen planhalva och gjorde ett utmärkt jobb med skolpolitiken. Men för att nå ett resultat uppåt eller över 10 procent hade det krävts mer. Den integrationspolitiska framtoningen kunde varit vassare. Vi borde tagit debatten med Sd. Vi borde kunnat använda det som investerats i forskningspolitiken bättre med en länk över till framtiden. Men framförallt borde en del saker gjorts annorlunda tidigare under mandatperioden och då handlar det särskilt om globaliseringsrådet.

Valanalysgruppen föreslår som en åtgärd att ett nytt partiprogram ska tas fram under mandatperioden. Det är utmärkt men det bör understrykas att i den typen av arbete är processen väl så viktig som slutdokumentet. Det får inte bara ses som en åtgärd för att fylla på det politiska skafferiet inför nästa val och för att fylla ett par landsmöten/förtroenderåd med innehåll. Jag hoppas att processen kommer att innebära att hela partiet (och även delar av omvärlden) kan engageras i en omfattande politisk dialog.

Strategiska frågeställningar

Flera av de strategiska frågeställningar som folkpartiet nu har att hantera kan helt eller delvis ske inom ramen för ett brett programarbete. Men kanske inte riktigt alla. Jag avslutar detta dokument med några av de strategiutmaningar som bör hanteras. Jag gör inte på något sätt anspråk på att detta skulle vara en fullständig lista, utan tar med de som jag själv spontant kan identifiera.

1. Alliansens – struktur och organisation:

Det mest sannolika scenariot är att Alliansen, trots att man är i minoritet, lyckas hålla ihop och sitta kvar under hela mandatperioden. Det är då också rimligt att tänka sig att man begär fortsatt förtroende i valet 2014. Det skulle vara ganska unikt med en regering som går ut i en valrörelse och säger att man inte räknar med att fortsätta i nuvarande konstellation. Men det står utom all tvekan att Alliansen hittills gynnat moderaterna mer än de andra partierna. Det kommer att uppstå ett behov för alla de tre mindre partierna att profilera sig mer än tidigare. Detta är dock inte okomplicerat, inte minst därför att Moderaternas oproportionerliga styrka och framgång mest är något som bekymrar de partiaktiva i Fp, C och Kd. De borgerliga väljarna verkar inte ha samma problem utan gillar att regeringen håller sams. Det innebär att en alltför stark profilering kan komma att straffa sig.

Frågan är då om tiden är mogen för strukturförändringar på den borgerliga sidan. I många fall är skillnaderna inte större än att de borde kunna hanteras inom ett och samma parti. Men någon partisammanslagning före 2014 kommer knappast att bli aktuellt. Frågan är då om man, som Bengt Westerberg skriver i Liberal Debatt 4/2010, är mogna för ett första

steg med teknisk valsamverkan. Men inte heller detta är okomplicerat. Hur ska platserna på listorna fördelas? Om man låser fast efter nuvarande mandatfördelning i riksdagen, så permanentas de mindre partiernas förluster 2010 in även i nästa mandatperiod. Det är knappast troligt att detta accepteras av Kd och C. En annan möjlighet är att valresultatet från 2006 skulle användas som en nyckel. Kanske lite smakligare för Kd och C, men M förutsätts då ge bort flera mandat och Fp förlorar positionen som regeringens näst största parti. Det bör dock understrykas att vilken fördelningsnyckel man än använder, så kan ju personvalet innebära en chans för kandidaterna att profilera sig, vilket ju ger viss flexibilitet och möjligheter för partiernas egna kampanjer att ge genomslag.

Ett tredje alternativ är att man skulle ha en gemensam nomineringsprocess med gemensamt provval etc., men detta skulle troligen innebära en stark nackdel för åtminstone Fp som har en relativt svag partiorganisation med få medlemmar. Ett fjärde alternativ är att man överlåter till riksdagsvalkretsarna att bestämma själva och även då bestämma vilken fördelningsnyckel man vill använda sig av. Då skulle vi kanske få Alliansvalsedlar i några distrikt där förutsättningarna för detta är gynnsamma, medan partierna går fram var för sig i andra valkretsar.

Jag bedömer egentligen alla alternativen som orealistiska, men det sistnämnda som något mindre orealistiskt än de övriga. Med gemensamma Alliansvalsedlar i några riksdagsvalkretsar, och varför inte också i några kommuner och landsting, så skulle vi i nästa val kunna ta ytterligare ett steg mot fördjupat samarbete. Om vi samtidigt också får större politiska skillnader mellan partierna (se nästa avsnitt), så kan vi få riktigt intressanta personvalskampanjer.

2. Alliansens politiska sammanhållning

Hur än Alliansen organiserar sig och bestämmer sig för att möta väljarna i valet 2014, så är jag ganska övertygad om att den politiska spännvidden inom Alliansen kommer att öka och därmed också de politiska spänningarna.

Alla allianspartierna har nu var för sig beslutat om politiska förnyelseprojekt. Dessa kan självfallet komma att innebära att partierna konvergerar mer än idag. Men mera troligt är att man kommer att försöka hitta "egna frågor" samt tydligare lyfta fram de egna värderingsmässiga och ideologiska särdragen. Alla de tre mindre partierna kommer att ha behov av att lyfta fram frågor där de både skiljer sig från moderaterna och från varandra. Alltså kommer Alliansen att möta väljarna 2014 med ett spretigare politiskt budskap och större skillnader än både 2006 och 2010.

Det finns redan i utgångsläget efter valet 2010 klara tendenser till skillnader i attityd, profilering och politiskt innehåll. Sannolikt försöker Fp hämta styrka i liberal ideologi. Många inom Kd kommer att trycka på partiets värdekonservativa rötter. Centern kommer att kämpa med att få ihop landsbygdskonservatism med urban liberalism.

Moderaterna lyfter fram sig själva som partiet som står över alla andra – genom att säga sig företräda det så kallade "allmänintresset". Särintressen och kravmaskiner ska hållas tillbaka. Inom moderaterna ska man göra de kloka avvägningarna och inte falla undan för kortsiktiga politiska påtryckningar. Det innebär säkert försiktighet, varsamhet med orden och att skynda långsamt. Vi ser det kanske tydligast i finansdepartementets fiskala försiktighet. Inga investeringar eller nya reformer släpps fram om de inte är tydligt samhällsekonomiskt lönsamma på kort sikt. Samma sak gäller reformer som stödjer företagande och entreprenörskap. En intressant fråga är vilken etikett man ska sätta på

detta? Handlar det om "en konservatism i nya kläder" eller att vi fått "ett andra socialdemokratiskt parti".

Visst, socialdemokraterna har drivit sin politik utifrån ett tydligt särintresse, först "arbetarklassens" som sedan breddats till "löntagarnas". Det har dock ofta legat nära till hands att likställa löntagarintresset med allmänintresset. I vissa grundattityder ligger S och M varandra ganska nära idag. Den svenska arbetsmarknadsmodellen ska bevaras, arbetslinjen betonas, skattetrycket ska vara högt så att välfärdsstaten kan bevaras, värnskatten ska vara kvar och bägge partierna är skeptiska till småföretagare – vadhelst en sådan gör försöker han undanhålla inkomster från beskattning. Chefen för den centerpartiet närstående tankeströmmen FORES, Martin Ådal, går så långt som att säga att vi i riksdagen nu har en massiv socialkonservativ majoritet på 65 procent och en liberal opposition på under 15 procent (Liberal Debatt 4/2010).

Om Alliansen som jag tror håller fram till valet 2014, finns tre huvudsakliga regeringsunderlag för mandatperioden därefter:

1. Alliansen.
2. De röd/gröna i någon konstellation.
3. Blockpolitiken bryts upp.

Om alternativ tre skulle bli aktuellt är det långt ifrån säkert att ett nytt regeringsunderlag formas i det som traditionellt betecknats som den politiska mitten. Det kan mycket väl bli S och M som finner varandra.

Jag tycker hela idén med ett parti som företräder allmänintresset är ytterst tveksam. Att ett parti skulle ta på sig rollen att inom sig väga samman alla för och emot, och i alla frågor komma fram till ett resultat, som i alla lägen är för det allmännas bästa, är rent ut sagt förmåten. Det finns tre, inte nödvändigtvis uteslutande, alternativ varför man väljer en sådan strategi, alla demokratiskt lika tveksamma. Det första handlar om att dölja de egna politiska drivkrafterna, väljarna ska successivt ledas in på en väg man inte skulle valt om hela bilden stod klar från början. Det är den klassiska liknelsen med grodan. Om man lägger en groda i hett vatten, så hoppar den omedelbart upp igen. Men lägger man den i ljummet vatten och sakta värmer upp blir den kvar slöare och slöare. Det andra alternativet handlar om att man sätter likhetstecken mellan de egna politiska drivkrafterna och det som är bäst för allmänintresset. Detta är en tankefigur som ligger väldigt nära "den enda vägens politik" som ju var något av ett moderat motto på 1990-talet. Det tredje alternativet handlar om att den viktigaste politiska drivkraften är "makten". Det viktigaste och bästa för landet är att just moderaterna har makten. Politiken blir i någon mån underordnad. Det handlar om att inte utmana opinionen i onödan, snarare att vänta in den.

Vi har ett demokratiskt system som bygger på politiska partier som företräder olika värderingar, intressen och ideologier. Politikens och demokratins väsen ligger att olika grupper och partier driver olika program om hur man vill förändra/bevara samhället, bildar opinion, söker stöd i allmänna val.

Det var utan tvekan de förändringar och anpassningar som skedde inom moderaterna efter valet 2002, som möjliggjorde det nära samarbete som sedan skett inom Alliansen. Man övergav kraven på snabba realistiska skattesänkningar, systemskiftesretoriken och ytterkantpositionen i flera frågor, t ex arbetsmarknadspolitiken. Det blev betydligt lättare för mittenpartierna att samarbeta och i flera frågor blev de i praktiken passerade på höger - vänster skalan av moderaterna.

En viktig fråga för Folkpartiet är hur man i längden ska förhålla sig till de Nya Moderaterna och de, kanske till 2014, Nya Socialdemokraterna. Mina politiska drivkrafter är ideologiska, de är liberala. Därför har jag också uppfattningen att det måste bli ett slut på trianguleringen. Vi kan inte fortsätta triangulera partipolitiken i Sverige till en grå massa i mitten som säger sig stå för något diffust allmänintresse. Fp bör stärka liberalismen och den liberala idédebatten över hela det politiska fältet. Det måste innebära att vi under den här mandatperioden producerar idéer och nytänkande och tar debatten med moderaterna och även med moderata statsråd på deras egna ansvarsområden.

Folkpartister brukar ibland säga att de företräder Sveriges liberala parti, ibland t o m Sveriges enda liberala parti. Det må så vara, men idag har vi liberaler och liberala politiker också i Moderaterna, Socialdemokraterna och Centern. Jag är långt ifrån säker på att Fredrik Reinfeldt har ett brett stöd i sitt eget parti för "allmänintressets strategi". De många ideologiska liberaler jag känner och känner till bör känna sig ganska obekväma med att vara allmänintressets företrädare i retorik och praktik. I det socialdemokratiska inbördeskriget är det också tydligt att det finns starka politiska spänningar mellan mer liberala och mer socialistiska socialdemokrater.

Genom en intensiv och engagerad idédebatt kan vi också hjälpa till att stärka det liberala inflytandet och den liberala förnyelsen i flera av de övriga partierna. Detta skapa broar för framtida samarbeten och koalitioner.

Kommer det upp frågor om vi ska prioritera Alliansens politiska sammanhållning eller en engagerad liberal idédebatt, som även innefattar partiets främsta företrädare, så bör svaret nu vara att prioritera idédebatten. Vi får ta priset av lite ökade spänningar i Alliansen och kanske också i regeringen. Vi bör inte heller låta bli att driva de särintressen som är ideologiskt och politiskt motiverade.

3. Sverigedemokraterna:

När jag skriver detta så har SCB:s höstmätning just kommit. I den skiljer det en tiondel mellan stödet för Fp och Sd. Jag tror att Sd har en klar potential att nå åtminstone 10 procent under den här mandatperioden. De kommer definitivt att nå den nivån om vi inte blir bättre på att debattera med dem och förklara vår egen politik. Och då handlar det inte om rasism och främlingsfientlighet. Många av dem som röstar på partiet betraktar sig inte som främlingsfientliga men har invändningar och frågor när det gäller invandringen. Vi måste kunna svara på och dessutom nå ut med svaren på frågor som dessa:

- Den svenska invandringspolitiken kostar skattebetalarna miljarder varje år, pengar som istället skulle behöva läggas på äldreomsorg och sjukvård.
- Invandrarna ökar utbudet på arbetsmarknaden med följderna att arbetslösheten ökar och lönerna pressas ned.
- Många utlänningar kommer till Sverige bara för att utnyttja våra sociala förmåner.
- De som sökt asyl och fått uppehållstillstånd i Sverige är inte riktiga flyktingar enligt Genevekonventionen. Därför är det fel att säga att internationella avtal och åtaganden gör att vi måste ta emot dem.
- De etablerade partierna har totalt misslyckats med integrationspolitiken. Vi har fått ghetton utanför de svenska storstadsområdena med social misär, arbetslöshet och kriminalitet. De flesta invandrare skulle ha det bättre om de återvänder till sina egna länder och kulturer.

- Det finns grupper av invandrare som inte klarar av att integreras i vår kultur.
- Idén om det mångkulturella samhället är verklighetsfrämmande. Det skapar konflikter och hotar svensk kultur och svenska värden. Med det mångkulturella samhället har vi fått kvinnoförtryck, politisk extremism och islamsk fundamentalism.
- Människor passar bäst och mår bäst om de får bo där de hör hemma, i sin egen kultur, nära sina egna rötter och sina egna släktingar. Därför bör Sverige satsa på en återvändarpolitik.

Detta är inga lätta frågeställningar att kunna svara på och jag är ganska säker på att även många förtroendevalda för Fp skulle gå bet på uppgiften att ta en diskussion med en Sd – företrädare i flera av frågorna. Men det är frågor som diskuteras i många människors vardag och väldigt många har väldigt bestämda uppfattningar. Jag tror att det krävs en rejäl utbildningsinsats inom Fp, som gör att vi klarar den här debatten i vardagsrum, på arbetsplatser, på gator och torg i nästa valrörelse.

Detta kan vara komplicerat men det ligger också stora möjligheter för fp i att ta debatten med Sd. Jag har skrivit tidigare i detta papper, att jag uppfattar Sd som Fp:s absoluta motpol i flera grundläggande ideologiska frågor. En debatt med Sd längs dessa kan innebära att Fp:s politik blir både tydligare och vassare. Säkert ligger det också en risk i att om fler övertygas om Fp:s EU-positivism, så kan samtidigt fler attraheras av Sd:s mer EU-kritiska hållning; om fler övertygas om Fp:s syn på globaliseringen, så kan fler övertygas av Sd:s nationalism. Vi kommer i så fall säkert att få kritik för att vi lyfter fram Sd, att vi strävar efter en win/win – situation för båda partierna. Jag tycker i så fall att vi ska avfärda den kritiken, även om den skulle komma från våra koalitionspartners i Alliansen. Debatten är demokratis livsluft och vi ska ta den, intensivt och övertygat, mot alla som har ett antiliberal budskap. De som taktiserar är de som inte tar debatten – inte de som står för sin politik och aktivt söker upp motståndet mot denna i alla skrymslen och vrår.

4. Retoriken – varumärket

I början av 2000 – talet skedde något av en uppgörelse med det som många tyckte var "snällismen" i partiet. Folkpartister ansågs snälla och välmenande, tyckte det bästa om människor, vände och vred på allting för att lyfta fram både det som var positivt och det som var negativt. Den tidigare folkpartiledaren Gunnar Helén hade t o m försvarat den vacklande folkpartisten genom att hävda "att vara liberal är att vara kluvan"¹.

Kritikerna menade, med rätta, att detta gav Fp en otydlig profil. Vi måste bli tydligare. Medborgarskap innebär inte bara rättigheter, utan också skyldigheter. Politik kan inte bara vara goda gåvor, vi måste också kunna ställa krav på människor – krav på elever i skolan, krav på invandrare att ta ansvar för sin egen integration, krav på arbetslösa att inte bara lyfta bidrag utan också utveckla sin egen anställningsbarhet.

Jag menar att detta är ett politikskifte som huvudsakligen har varit både rimligt och nödvändigt. Vi har fått en skolpolitik med fokus på lärande samt ordning och reda. Vi har fått socialförsäkringar med syfte att ge trygghet i perioder av omställning och sjukdom

¹ Noteras bör att den kluvne partiledaren Gunnar Helén i sina två val noterade 16,2 procent (1970) och 9,4 procent (i det som då betraktades som katastrofvalet 1973). Resultat som bägge skulle betraktats som en stor framgång 2010.

inte fungera som långsiktiga försörjningssystem. Vi börjar få en integrationspolitik där nyanlända genom incitament och stöd kan ta ansvar för sin egen etablering i Sverige. Vi börjar få en arbetsmarknadspolitik där fokus ligger på snabbt återinträde och inte parkering i arbetsmarknadsutbildning etc. Vi tar tydlig ställning i kontroversiella inrikes- och utrikespolitiska frågor som t ex NATO och EMU. Vi har dessutom nu en partiledare där hela personligheten uttrycker tydlighet, konsekvens och uppriktighet.

Allt detta har gett resultat i hur väljarkåren uppfattar partiet. Valanalysgruppen redovisar också siffror som visar att väljarna inte längre uppfattar Fp lika "vacklande hit och dit" som man gjorde förr. Man redovisar också en mätning som Novus gjorde i valrörelsens slutskede där 46 procent av de tillfrågade uppfattade det som tydligt vad Fp vill. Endast M och Mp hade högre siffror.

Allt detta är en bra och önskvärd utveckling. Däremot bör man fundera på om inte retorikskiftet har gått längre än själva politikskiftet – kanske för långt så att gapet blivit för stort. Det är ju så att retoriken används för att förtydliga och understryka politik och ståndpunkter. Det finns i media och andra platser inte mycket tid för nyanseringar, och i Fp:s fall har detta kanske inte heller ansetts som önskvärt. Vi har ju velat komma bort från bilden av att vara vacklande och har tacksamt tagit emot att vi nu anses som tydligare. Men alla mynt har en baksida och det är inte säkert att det faktum, att vi nu uppfattas som "kravpartiet" framför alla andra endast är en tillgång.

Folkpartiet och socialliberalismen har en lång tradition av medmänsklighet och socialt ansvar. Jag vet att många folkpartister inte riktigt känner sig bekväma med den framtoning som partiet har fått på senare år. De är inte nödvändigtvis kritiska till politiken, men brukar framhålla att skolpolitiken måste handla om mer än "ordning och reda"; de frågar varför vi aldrig längre pratar om solidaritet i socialpolitiken, integrationspolitiken och biståndspolitiken; de undrar varför vi inte lyfter fram den ideella sektorn och alla engagerade, uppoffrande insatser som görs där; de undrar var hela tanken på ett mänskligare samhälle tagit vägen.

En del av detta hänger samman med det som Lennart Nordfors beskrivit som "Folkpartiets skadade varumärke" och som jag nämnt tidigare i detta papper. Nordfors analys handlar framförallt om integrationspolitiken och det är också där problemen är som tydligast. Nordfors skriver: "Det handlar inte bara om valet 2010. Folkpartiets problem, som man har brottats med en längre tid, är att partiets uppsåt ifrågasätts. En inte ovanlig bild är att partiet är 'på väg åt fel håll'. Inlägg i integrationsdebatten kommenteras med att Folkpartiet 'fiskar i mörka vatten'. Känslan som jag tror delas av många, är att uppfattningen är allmänt spridd. Den finns också hos människor som borde vara sympatisörer, hos värderingsmässigt genomtänkta liberaler. Marknadsförare talar om varumärkets betydelse. Aktörer med starka varumärken blir mer lyssnade till, och bättre förstådda, än andra. Folkpartiet har av allt att döma råkat ut för en varumärkesskada" (Liberal Debatt 5/2010).

Jag kritiserar inte tydligheten. Det är utmärkt att fler människor nu anser att man vet vad Folkpartiet tycker. Det ska vi vara rädda om, vårda och utveckla. Men misstanken att vi ibland menar något annat, eller något mer, än det vi verkligen säger är ett problem. Likaså att en del uppfattar retorik och profil som att vi bara ställer hårda krav på människor, att vi övergivit socialliberalismen.

Jag tycker partiledningen ska ta upp Nordfors tråd och nysta vidare. Programarbetet bör kompletteras med att utvecklat varumärkestänkande. Man bör titta på de metoder och verktyg som används för att utveckla varumärkesstrategier och varumärkesbyggande.

Starkt förenklat är det en trestegsprocess 1. Vad vill vi varumärket "Folkpartiet Liberalerna" ska vara laddat med – hur ska det uppfattas och tolkas? 2. Hur når vi resultat, hur bygger vi varumärket? Här kommer bland annat frågan om retoriken kring vår politik in – hur kan och bör den utvecklas. 3. Mäta och följa upp.

5. Breddning av profilen

Det som Fp och Jan Björklund har åstadkommit med skolpolitiken är enastående. Det är inte för att vi lyckats bra där som vi har problem, utan det beror på att vi lyckats mindre bra på andra sakområden. Profil är bra, men nu är den lite väl spetsig. Folkpartiet är för mycket skolpartiet. Valanalysgruppen kommer fram till ungefär samma slutsats och menar att man tydligare bör peka ut en andra fråga. Det är säkert bra, ju fler frågor vi blir lika bra i eller nästan lika bra i som skolpolitiken, ju bättre är det. Men som jag skrev tidigare, så räcker inte detta. Det behövs ett mer holistiskt synsätt.

Hela 1900 – talet var en kamp mellan de stora ideologierna. Den enda ideologi som klarade sig och till och med gick stärkt ur den striden var liberalismen. Ett idésystem som bygger på demokrati, mänskliga rättigheter och marknadsekonomi, förefaller modernare och mer relevant än någonsin. Det är framförallt det idésystemet vi ska sälja till väljarna med front och spets i enskilda aktuella sakfrågor. Men holism betyder att helheten är större än de ingående delarna.

Nu invänder säkert partistrategerna att detta blir för flummigt, det är betydligt svårare att driva ett idésystem än det är att driva sakfrågan betyg från sjätte klass. Jag är inte säker på det och framförallt behöver inte det ena utesluta det andra.

Arne Modig från Novus inledde partirådet där valanalysgruppens rapport presenterades. En av hans bilder räknade upp ett antal faktorer som motiverade att man röstat på ett visst parti. För de som röstade på Fp så var det 62 procent som tyckte det var viktigt att Fp hade en bra ideologi. Det var en klart högre siffra än vad som gällde för de övriga allianspartierna. Nu kanske man inte ska dra för höga växlar på detta, eftersom det ju också kan beskrivas som att endast 4,4 procent (66% av 7,1) av väljarkåren tycker att liberalismen är en så bra och viktig ideologi att det motiverar en röst på Fp. Jag väljer att ändå tolka det positivt. För betydligt fler än hälften av Fp:s väljare är ideologin viktig, och detta trots att vi knappt pratat ideologi alls med väljarna, utan mest skolfrågor.

Nu tog partirådet det alldeles utmärkta beslutet att vi ska ta fram ett nytt partiprogram. Det gör att vi rimligen får en möjlighet att under mandatperioden både utveckla den ideologiska plattformen och politiken på olika sakområden. Det ger förutsättningar för en breddning.

Men för att lyfta fram ideologin och bredda profilen räcker inte detta och inte heller räcker det med att som valanalysgruppen föreslagit peka ut en andra profilfråga. Partiet och dess ledande företrädare måste in på politikens huvudarenor, den ekonomiska politiken, arbetsmarknad, rätts- och inrikesfrågor, utrikespolitiken etc. Här måste programarbetet bli ett bräckjärn och dialogen med väljarna bör ske redan under processens gång och inte vänta till dess det föreligger ett färdigt dokument.

Erfarenheterna och materialet från globaliseringsrådet bör komma till nytta. Partiet eller den kommande programkommittén skulle kunna genomföra en egen remissomgång, eftersom den blev så torftigt och oengagerat behandlad i regeringskansliet.

